

El fons antic de la Biblioteca Pública de Palma: estat de la seva catalogació i perspectives de futur

M. DE LLUCH ALEMANY MIR¹
ANA GIMENO I PASCUAL
ANTONIA MOREY I TOUS
MERCEDES MOZO I GONZÁLEZ

I

La finalitat d'aquesta comunicació és bàsicament donar a conèixer l'estat de catalogació del fons antic de la Biblioteca Pública de Palma (BPP). D'altra banda interessa posar de relleu la necessitat de difondre les notícies bibliogràfiques i, més concretament, la conveniència de trametre-les al Centro del Patrimonio Bibliográfico (CPB) de la Biblioteca Nacional, perquè siguin incloses en el Catálogo Colectivo del Patrimonio Bibliográfico Español. Fins ara, aquesta tramesa s'ha fet sense cap tipus d'acord formal entre les administracions autonòmica i central. No obstant això, la utilitat d'elaborar el Catàleg Col·lectiu de les Illes Balears, d'acord amb les directrius del CPB és inqüestionable. D'aquí que aquesta comunicació suggereixi la conveniència de signar un conveni entre ambdues administracions, per dur a terme el projecte.

II

El fons antic de la Biblioteca Pública de Palma -reunit principalment a partir de la desamortització del ministre Mendizábal-, és un dels més importants de tot l'estat espanyol tant pel nombre com pel tipus de documents que conté. Actualment, és constituït per 1315 manuscrits, 718 incunables, i aproximadament, podem distingir tres etapes:

La primera, la més llarga, va des dels anys 50 fins a 1986; fou quan es procedí a la catalogació de la major part del fons. En conjunt, 1187 manuscrits, 686 incunables i 16376 impresos dels segles XVI al XVIII. Les notícies bibliogràfiques redactades durant aquest període es caracteritzen, per una banda, per la seva brevetat en les descripcions i, per l'altra, per la llatinització de la major part dels encapçalaments. ambdues característiques són, evidentment, fruit de les normatives imperants en l'època, i no es deuen, de cap manera, al simple caprici del bibliotecari d'aleshores. Fou també du-

¹ Directora de la Biblioteca Pública de Palma.

rant aquest període quan la BPP elaborà més instruments per difondre'n el seu fons.¹ D'altra banda, les notícies bibliogràfiques que s'anaven redactant ja s'enviaven a Madrid, al Tesoro Bibliográfico de la Biblioteca Nacional, com ho demostra el fet que el Catálogo provisional de impresos del S.XVI² figurassin els llibres d'aquell segle que es troben a la BPP.

La segona fase de catalogació es dugué a terme entre els anys 1986-1989, en la qual es tractaren els registres següents:

- Impresos dels segles XVI-XVIII; un total de 627 volums.
- Incunables; 32, que complementarien el Catálogo de Incunables, redactat l'any 1951.
- Manuscrits; 128.

Les normatives emprades per al seu tractament han estat:

- Les ISBD (A)³, per a les descripcions bibliogràfiques.
- La C.D.U.⁴ per la classificació sistemàtica.
- La Lista de encabezamientos de materias⁵ per la classificació alfabètica.

Quant a les ISBD (A) cal dir, primerament, que es respecta la puntuació original, encara que amb irregularitats. La transcripció de majúscules i minúscules es fa segons l'ús actual de la llengua en què està escrit el document.

Pel que fa a les transcripcions de les lletres I, J, U i V no es segueixen les recomanacions de les ISBD (A). Interessa assenyalar que el nivell d'informació que donen les fitxes és el mínim exigít per la normativa. Així, per exemple, en el primer grup de notes (les de caràcter general), només se sol especificar la font on surt referenciada l'obra que es cataloga i si la data de publicació s'obté d'un altre lloc que no sigui la portada del document. A l'apartat de notes pròpies de l'exemplar que es descriu s'especifica l'estat de conservació tan sols si aquest és molt dolent, el nom dels possessors anteriors i si l'obra es troba relligada dins un volum factici. Quant a la informació de la resta de zones, no es tingueren en compte les recomanacions de les ISBD (A) en una sèrie de punts:

¹ Vegeu a l'apèndix la bibliografia més significativa sobre els fons de la Biblioteca Pública.

² Catálogo colectivo de obras impresas en los siglos XVI al XVII existentes en las bibliotecas españolas. Edición provisional. Sección I, siglo XVI. Madrid, 1972-1984, 15v.

³ IFLA. ISBD(A): descripció bibliogràfica normalitzada internacional per a publicacions monogràfiques antigues (Antiquària)... Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Institut Català de Bibliografia, 1984.

⁴ Reglas de catalogación. Madrid: Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1986.

⁵ CDU: clasificación decimal universal. Ed. abreviada española, 5a. ed. revisada y actualizada. Madrid: AENOR, 1987.

⁶ Lista de encabezamientos de materia para las bibliotecas públicas. Madrid: Ministerio de Cultura. Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1986.

– La data es consigna normalment en xifres romanes, i a continuació, se'n dóna el seu equivalent en xifres aràbigues (de fet bastaria posar-la en aràbigues).

– A l'apartat destinat al nombre d'unitats materials només es fan constar les pàgines impreses i les que estan en blanc tampoc no es donen en nota.

– Les mides es consignen sempre com si es tractàs de publicacions de dimensions inusuals, és a dir, es fa constar l'alçada i l'amplada, quan el que caldria fer constar seria el format i, a continuació, l'alçada del document en centímetres.

Aquestes són, en síntesi, les matisacions més substancials a l'aplicació de les ISBD (A), les quals passen a tenir transcendència si les notícies s'envien al CPB perquè siguin inserides en el Catálogo Colectivo del Patrimonio Bibliográfico Español.

La tercera etapa de tractament correspon als anys 1990-1991. Es cataloguen 311 impresos dels segles XVI-XVIII i 3 manuscrits que es trobaven religats dins llibres impresos. Per la catalogació del material imprès s'utilitzen les mateixes normes que durant el segon període, només cal afegir pels encapçalaments d'Església Catòlica la llista de títols uniformes de la IFLA ⁷.

Quant a la utilització de les ISBD(A), hem d'assenyalar que no es respecta la puntuació original i que la transcripció de majúscules i minúscules es fa segons l'ús actual de la llengua en què està escrit el document. Se segueixen també les recomanacions de les ISBD(A) pel que fa a la transcripció de les lletres I, J, U i V. En relació als canvis introduïts respecte a l'etapa anterior, cal destacar:

– A l'apartat destinat al nombre d'unitats materials es fan constar les pàgines impreses i les que estan en blanc, i s'especifica en nota quines són les que no estan impreses.

– La data de publicació sempre es consigna en xifres aràbigues.

– En relació a les mides, es dóna l'alçada a continuació del format, el qual, com hem vist en l'anterior etapa de catalogació, no es tenia en compte.

– Quant a les notes, es distingeixen clarament els dos grups recomanats per les ISBD(A): les comunes a tots els llibres d'una mateixa edició i les pròpies de l'exemplar que es descriu. Dins el primer apartat s'inclou sempre la signatura tipogràfica, informació que s'ometia a l'anterior etapa i que és fonamental per a distingir una edició d'una altra.

En síntesi, aquestes són les variacions més significatives que resulten de l'anàlisi de les fitxes fetes aquests darrers anys.

⁷ IFLA. List of uniform titles for liturgical works of the latin rites of the Catholic Church. 2nd. ed. rev. London: IFLA. International Office for UBC, 1981.

III

El resultat de catalogar aquest fons durant un espai cronològic tant llarg (1950-1991), amb diferents sistemes ha originat evidentment una manca d'unitat visible al catàleg alfabètic d'aquest fons. En ell s'inclouen, alfabèticament, els autors de les obres impreses i manuscrites d'abans del segle XIX i les fitxes de matèries que es començaren a fer a partir de la segona etapa de catalogació, és a dir, des del 1986. Les entrades d'autors es caracteritzen per la manca d'unitat en els encapçalaments, mancança que darrerament s'ha intentat esmenar mitjançant la intercalació de fitxes de referència, tot i que encara resta molt per fer. Així, per exemple, ens trobam a J. Duns Scoto encapçalat de quatre maneres diferents i sense les referències pertinents:

DUNS, Johannes Scotus
 DUNS ESCOTUS, Johannes
 DUNS SCOTUS, JOHANNES
 SCOTO, J. Duns

S'observa també una falta de normalització dels noms de fons. No sempre s'ha considerat la nacionalitat de l'autor, la qual cosa ha fet que la majoria de noms, quan no es llatinitzaven, es posassin en la llengua del catàleg. També s'adverteixen algunes incongruències amb els encapçalaments de persones de vida religiosa, els quals es troben a vegades pel nom de fons i d'altres per la segona part del nom.

Però aquests casos, així com altres que es podrien continuar enumerant, no tenen gaire importància, sempre que quedin suficientment indicats en fitxes de referència i els usuaris no perdin informació, per exemple, pel simple fet que la meitat de la producció de Scoto està sota l'epígraf de SCOTO, J. Duns, i l'altra per DUNS, Joanes Scotus. Malgrat això, cal insistir en el fet que incongruències com les que acabam de comentar són freqüents als catàlegs de la majoria de biblioteques que contenen referències bibliogràfiques redactades durant un espai cronològic llarg.

Del que fins ara s'ha dit sobre l'estat de catalogació del fons antic de la BPP, se'n dedueix:

– Tendència a la normalització i l'adopció de normatives internacionals per a la descripció dels impresos d'abans del 1801.

– Al llarg de les successives etapes de catalogació, els registres bibliogràfics i les localitzacions d'aquestes als catàlegs publicats s'han tramès al Centro del Patrimonio Bibliográfico de la Biblioteca Nacional, perquè siguin inserits en el Catálogo Colectivo del Patrimonio Bibliográfico Español.

Resulta evident que, si bé es manté un ritme constant de treball des de l'any 1986, encara passaran molts d'anys fins que el fons antic estigui processat, i això per una gran mancança de recursos econòmics i humans.

IV

D'altra banda, i contemplant el problema des d'una perspectiva més general, la Llei 16/1985 de 25 de juny i els articles 35-39 del RD 111/1986, de 10 de gener de desenvolupament parcial de la Llei ⁸ obliguen a les administracions competents a elaborar el catàleg col·lectiu dels béns integrants del patrimoni bibliogràfic de la pròpia comunitat, en cooperació amb l'administració estatal. La col·laboració de les diferents administracions, central i autonòmica, es formalitza mitjançant la signatura de convenis entre elles. Aquests acords suposen, en principi, una contribució econòmica a parts iguals entre l'administració central i l'administració autonòmica competent. L'aportació s'arbitra entre ambdues administracions i es revisa anualment. A partir de la signatura del conveni comencen els treballs d'elaboració del catàleg col·lectiu per part de l'organisme autonòmic. Com és natural, cada comunitat autònoma s'ha d'ajustar a les directrius generals establertes pel Ministerio de Cultura ⁹.

Els registres es processen automàticament i són consultables a través de terminal per qualsevol dels conceptes continguts en la descripció dels exemplars.

S'adopten les normes ISBD en les diverses versions. Naturalment, per als impresos anteriors al 1801, la utilització de les ISBD(A) és obligatòria. I el format escollit per a la codificació informàtica de la notícia bibliogràfica és el MARC.

Per evitar la reiteració de tasques en la descripció dels exemplars, s'ha organitzat un sistema de recollida de dades que permet als equips catalogadors d'accedir a les descripcions ja efectuades. És suficient, per tant, descriure les edicions no incloses en el catàleg i afegir les dades específiques dels exemplars ja referenciats.

⁸ Ley de patrimonio histórico español y reales decretos de desarrollo parcial de la ley. Madrid: Ministerio de Cultura. Secretaría General Técnica, 1987.

⁹ Les directrius principals i els objectius generals del catàleg col·lectiu són explicats per Mercedes DEXEUS MALLOL als següents articles:

-El catálogo colectivo del patrimonio bibliográfico: función y planteamiento. In Homenaje a Justo García Morales: miscelánea de estudios con motivo de su jubilación. Madrid: ANABAD, 1987, P. 123-140.

-Catálogo colectivo de impresos existentes en las bibliotecas españolas: situación y perspectivas. In Livres et libraires en Espagne et au Portugal (XVI-XX siècles). Paris: Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1989, p. 7-14.

Pel que fa a la publicació del catàleg col·lectiu, cal indicar que de moment han sorgit dos volums relatius al segle XVII (A-Cañ) i quatre del segle XIX (la lletra A i un volum d'índexs):

-BIBLIOTECA NACIONAL. Catálogo colectivo del patrimonio bibliográfico español: siglo XVII. Madrid: Arco. Dirección general del Libro y Bibliotecas, 1988-

-BIBLIOTECA NACIONAL. Catálogo colectivo del patrimonio bibliográfico español: siglo XIX. Madrid: Arco: Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1989-

En el cas de les Illes Balears, pensam que resultaria adequat establir un centre catalogador base dependent de la Direcció General de Cultura del Govern Balear i integrat dins la BPP. Aquest centre hauria de respectar les directrius generals esmentades, i, pel que fa al personal, s'haurien de considerar tres aspectes:

- Nomenament per part del Govern de la Comunitat autònoma d'un coordinador del treball d'elaboració del catàleg col·lectiu.
- Adscripció a cada centre d'un nombre determinat de catalogadors.
- Formació del personal.

La recollida de dades es faria mitjançant la formació d'un catàleg base realitzat en col·laboració amb els diversos centres catalogadors. Un cop finalitzat, es complementaria amb les notícies d'aquelles biblioteques que inicialment no s'haguessin seleccionat.

El sistema adoptat per a la recollida de dades del Catálogo Colectivo del Patrimonio Bibliográfico Español és rotatiu, és a dir, la catalogació dels impresos de les biblioteques integrants del catàleg-base es distribueix segons la lletra inicial dels autors dels encapçalaments i posteriorment es procedeix a intercanviar i completar les notícies dels exemplars que es conserven a cada biblioteca. D'aquesta manera, s'evita la descripció dels duplicats. L'adopció d'aquest mètode de treball implica, però, que els centres escollits per formar part del catàleg tinguin la major part dels fons catalogats o, almenys, inventariats, ja que sinó, no es pot fer a priori una distribució per lletres i per segles. És més, tampoc no es pot saber amb un mínim de rigor si una biblioteca és rica en impresos d'un o d'altre segle.

Abans d'iniciar les tasques pròpiament descriptives del catàleg col·lectiu de qualsevol comunitat autònoma, convé estudiar quines són les biblioteques que posseeixen major riquesa bibliogràfica i veure si disposen d'instruments de descripció adients per a la ràpida localització dels exemplars. En el nostre cas, es pot afirmar per endavant que la BPP és la que posseeix un fons més nombrós d'impresos dels segles XVII-XIX. Ara bé, com deiem al començament, encara resten molts d'exemplars per descriure, la qual cosa és motiu suficient per considerar que resultaria més convenient iniciar el Catàleg Col·lectiu de les Illes Balears a la BPP, acabant, en primer lloc, d'inventariar els llibres del fons antic i fent després una distribució per segles i per lletres. Així, a la llarga, es treballaria segons el sistema rotatiu descrit anteriorment. Tot i amb això, tampoc no es podran descurar altres biblioteques riques en fons antic ¹⁰, encara que caldrà destriar amb un estudi previ quines s'haurien de considerar per alabar el catàleg-base.

¹⁰ Una primera aproximació a aquesta qüestió es pot trobar a ROLDAN, Faustino. Estudi sobre dotació bibliotecària a les Illes Balears, 1989. Informe presentat a la Conselleria de Cultura, Educació i Esports el 1991. Segons aquest estudi, a Mallorca caldria considerar les següents biblioteques: Pública de Palma, Municipal de Palma, Monestir de La Real, Santuari de Lluch, Biblioteca Capitular, Seminari Diocesà, Convent de Sant Francesc, Montí-Sión, La Sapiència Bartomeu March, Lluís Alemany Vich i Biblioteca Vivot. A Menorca, la Biblioteca Pública de

A part de decidir les biblioteques particulars, caldrà també organitzar grups de treball, tenir cura de la seva formació i establir criteris de treball homogènics entre els diversos equips. A mesura que s'elaborin els registres, s'enviaran al CPB perquè sigui incorporats al Catálogo Colectivo del Patrimonio Bibliográfico Español. Sobre aquest punt, hem indicat abans que, de fet, la BPP ja col·labora en el projecte, puix així com es va catalogant el fons antic, es fa la tramesa de les dades bibliogràfiques i, si s'escau, de les localitzacions, al CPB.

Del que acabam d'exposar es dedueix que la signatura del conveni per a l'elaboració del Catàleg Col·lectiu de les Illes Balears no suposaria únicament un benefici per a la BPP pel fet de contenir la major part d'ambdues administracions. Tanmateix, la finalitat és gran i comuna: la identificació, el control i en conseqüència, la difusió del nostre patrimoni bibliogràfic. Esperam que d'aquí a la signatura de l'acord, no sorgeix cap entrebanc que faci retrocedir les parts interessades.

Maó i la col·lecció Hernández Mora. A Eivissa, la Biblioteca Pública Insular i la Municipal d'Eivissa.

Bibliografia sobre els fons de la biblioteca pública de Palma

García Pastor, Jesús. Catálogo de incunables de la Biblioteca Pública de Palma de Mallorca. Madrid: Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, 1951. 348 p.

García Pastor, Jesús, Hillgarth, J.N. Manuscritos lulianos antiguos de la Biblioteca Pública de Palma. *Analecta Sacra Tarraconensia*. 1962, núm. 35, p. 99-182.

García Pastor, Jesús, Hillgarth, J.N., Pérez Martínez, Lorenzo. Manuscritos lulianos de la Biblioteca Pública de Palma. Barcelona: Biblioteca Balmes; Palma de Mallorca: Biblioteca Pública de Palma, 1965. 171 p.

García Pastor, Jesús, Marsa, María. Inventario de manuscritos de la Biblioteca Pública del Estado en Mallorca. Madrid: Ministerio de Cultura. Dirección General del Libro y Bibliotecas. Centro de Coordinación Bibliotecaria, 1989. 198 p. ISBN 84-7483-583-6.

García Pastor, Jesús, Pérez Martínez, Lorenzo. Manuscritos lulianos modernos de la Biblioteca de Palma. *Analecta Sacra Tarraconensia*. 1963, núm. 36, p. 299-369

García Pastor, Jesús, Lorenzo Pérez, R. [i.e. Pérez, Lorenzo]. Manuscritos lulianos modernos de la Biblioteca Pública de Palma. Barcelona: Balmesiana, 1964. 71 p.

Muntaner, Bartolomé. Incunables y raros de la Biblioteca Provincial de Palma. *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*. 1895-1896, núm. 6, p. 164-165, 190-191, 205-206, 219-221.